

Entrevista amb Ana Fernández-Coronado

Laïcitat i acords amb les confessions religioses

Àlex Seglers

Ana Fernández-Coronado és catedràtica de Dret Eclesiàstic a la Universidad Complutense de Madrid. Autora d'una llarga llista d'articles científics i prestigiosos llibres d'investigació sobre aspectes de la llibertat de consciència i les relacions amb les confessions, d'entre els quals destaquen *Estado y Confesiones Religiosas. Un nuevo modelo de relación* (Ed. Cívitas, 1993), *Libertad de conciencia en el marco de la Unión Europea. Pluralismo y minorías* (Ed. Colex, 2002), i *El proceso de secularización del matrimonio. Una reinterpretación histórica según los presupuestos del constitucionalismo español* (Ed. Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, 2004). Actualment és membre fundador i Secretària de la revista *Laicidad y Libertades. Escritos Jurídicos*, (5 volums publicats).

Després de la victòria del PSOE i dels canvis a la Conferència Episcopal i a la Santa Seu, ¿com valoren l'actual situació polític en matèria religiosa? ¿Hem entrat en una nova fase?

Crec que cal distingir dos moments al llarg d'aquest procés: el que va des de la victòria del PSOE al canvi en la cúpula de la Conferència Episcopal i el posterior, modulats per l'elecció del nou Papa. El primer es va caracteritzar per una tensió evident i crec que l'Església catòlica i el PP es van donar suport mútuament per tal de fomentar el desacord. Al meu entendre, el segon moment ha marcat l'inici d'una nova fase. És obvi que, atès el poc temps transcorregut, encara no podem valorar cap resultat. Semblava que hi podia haver un major apropament i, sobretot, un desig comú d'avançar cap a una entesa raonable dins l'àmbit espanyol, tot i que les recents declaracions de la Conferència Episcopal ens han portat de nou al moment anterior, fins i tot a nivells que no s'havien produït anteriorment. Això no obstant, segueixo pensant que a la llarga s'imposarà el diàleg constructiu.

La influència de la nova política vaticana en aquest procés encara és una incògnita, encara que el perfil del nou Papa no apunti, precisament, a un canvi de línia respecte de l'anterior pontífex i que les escasses declaracions emeses de moment per part de la Cúria no són massa esperançadores.

Convindria una nova llei orgànica, que jo anomenaria de «llibertat de consciència», no de llibertat religiosa, per donar-hi cabuda a ideologies que contemplen una cosmovisió no religiosa

¿Consideres, doncs, que s'haurien de revisar els Acords de 1979 subscrits amb la Santa Seu, especialment el que tracta d'Afers Econòmics i el d'Ensenyament?

Seria sens dubte la solució òptima, tot i que crec que el Govern no farà aquest pas per cautela i que, per descomptat, a l'Església no l'interessa fer-lo. En canvi, el que sí em sembla possible és un desenvolupament d'aquests dos Acords que no grinyoli com passa actualment amb el text constitucional, atès que els problemes d'inconstitucionalitat que al meu parer existeixen, provenen més de la normativa de desenvolupament dels pactes que no pas de la seva pròpia literalitat. En aquest sentit, hauria estat perfectament possible un desenvolupament no lesiu de la Constitució, però no es va fer i això és el que es pot adobar a manca d'una revisió, que és el que seria desitjable.

No obstant, i sense menystenir la importància institucional de l'Església catòlica, ¿no penses que la nova «qüestió religiosa» serà més aviat la integració islàmica que no pas les relacions Església-Estat? ¿Una de les possibles solucions podria passar per un model de laïcisme com el francès, o bé com el canadenc, basat en l'acomodació de la multiculturalitat religiosa?

Pel que fa al primer aspecte de la teva pregunta, no n'estic tan segura. Em sembla que la qüestió islàmica s'ha magnificat degut a les implicacions de tot tipus que s'han produït, tant a nivell nacional –arran dels atemptats de l'11-M– com internacional. Amb tot, a Espanya les dades apunten cap a un cert estancament de la immigració procedent de països islàmics i a un fort augment, curiosament, de les altres religions, com ara la protestant. Però, de més a més, crec que la integració islàmica s'està començant a dur a terme per vies bastant raonables a moltes comunitats autònomes. La qüestió religiosa a Espanya té i, sobretot, tindrà, altres característiques fruit de la immigració i del multiculturalisme. Pensem, per exemple, a la pujada cada vegada més forta dels nous moviments religiosos, que són radicalment diferents de les religions tradicionals i, fins i tot, a les noves sectes que neixen de religions tradicionals i que tenen un important objectiu social. Pel que fa a la segona qüestió, sóc una entusiasta del model francès.

En aquest nou context d'immigració i de pluralisme religiós, ¿consideres oportú reformar els Acords de Cooperació de 1992 subscrits amb les minories religioses, o fóra millor legislar, com a Portugal, una nova llei orgànica de llibertat religiosa? Per exemple, el Grup Parlamentari d'ERC va presentar a les Corts generals una Resolució en aquest sentit amb motiu del debat sobre l'«Estat de la Nació».

Convindria una nova llei orgànica, que jo anomenaria de «llibertat de consciència», no de llibertat religiosa, per donar-hi cabuda a ideologies que contemplen una cosmovisió no religiosa. No podem oblidar que l'article 16 de la Constitució vigent garanteix al mateix nivell ideologies i creences religioses. Crec que els Acords de 1992 no aporten gairebé res que no pugui ser inclòs en una llei d'aquest tipus. En aquest sentit la majoria dels seus continguts són redundants. Les mínimes pecu-

S'ha parlat molt de laïcitat molt sovint s'ha confós laïcitat i laïcisme. La laïcitat implica dues coses: separació entre l'Estat i els col·lectius religiosos i neutralitat de l'Estat envers aquests col·lectius

liaritats que existeixen i que deriven directament de les conviccions religioses percebudes com inexcusables per part dels seus fidels (descans setmanal, productes alimentaris i cosmètics, i poca cosa més) no justifiquen per si mateixes un Acord, ni tampoc el necessiten: es pot aconseguir el mateix resultat per altres vies. Tots els altres drets són comuns i poden ser recollits en una Llei de llibertat de consciència. En aquest cas, no em sembla que la Llei portuguesa sigui el millor exemple a seguir, no solament perquè és estrictament religiosa, sinó també perquè deixa fora del seu àmbit d'aplicació l'Església catòlica que es regeix mitjançant el Concordat, la qual cosa ja suposa una discriminació evident.

En alguns sectors acadèmics es postula una «laïcitat positiva». ¿Aquest tipus de laïcitat pot tren-car la neutralitat de l'Estat respecte del fet religiós?

Al meu entendre, no necessàriament. S'ha parlat molt de laïcitat molt sovint s'ha confós laïcitat i laïcisme. La laïcitat implica dues coses: separació entre l'Estat i els col·lectius religiosos i

neutralitat de l'Estat envers aquests col·lectius, la qual cosa suposa que no pot concórrer amb els ciutadans com a subjecte religiós, ni adoptar com a pròpia una religió. Partint d'aquesta base, l'Estat laic pot mantenir-se al marge del fenomen religiós o pot adoptar una actitud positiva cap a ell, però només en funció del desenvolupament dels drets fonamentals dels seus ciutadans. No pot contribuir al ple desenvolupament de les confessions religioses com a ens col·lectius, ni col·laborar amb elles en funció del valor social de fet religiós. El que sí pot fer és cooperar amb les confessions per tal de fer real i efectiu el dret de llibertat de consciència dels individus membres d'aquestes con-

fessions. En definitiva, es tracta de desenvolupar drets fonamentals, no de privilegiar grups confessionals. En aquest sentit, l'article 9.2 de la Constitució de 1978 és molt clar.

Catalunya ha estat la primera Comunitat Autònoma que ha creat una Direcció General d'Afers Religiosos. ¿Consideres que la gestió del pluralisme religiós s'ha centralitzat excessivament des de 1978?

Considero més aviat que no s'havia descentralitzat. La particular configuració religiosa de la socie-tat espanyola i el centralisme que també caracteritza la religió majoritària han retardat el procés.

Però, ¿no seria convenient una coordinació interadministrativa entre ambdues direccions generals amb vistes a un millor desenvolupament dels Acords de Cooperació? Dic això perquè a la llarga poden crear-se 17 models diferents de política religiosa, segons cada Comunitat Autònoma.

Estic d'acord, i crec que s'estan fent esforços en aquest sentit. Actualment, la política de la Direcció General d'Afers Religiosos té un especial interès en aconseguir aquesta coordinació, no només per millorar el desenvolupament dels Acords –tasca que caldrà dur a terme mentre existeixin– i posar en pràctica moles dels seus continguts que encara no s'han desenvolupat, sinó

també per afavorir el pluralisme i la convivència entre ideologies i creences religioses. Tots els esforços que es puguin fer en matèria de coordinació contribuiran, sens dubte, a la integració.

Durant les Jornades que van organitzar el Centre d'Estudis de Temes Contemporanis de la Generalitat i el Grup de Recerca «Pedro Lombardía» al mes de març, es va insistir en la idea de subordinar el principi de cooperació a la resta de principis (em refereixo als de llibertat, igualtat i laïcitat). ¿No creus que els Acords de Cooperació han acabat generant un sistema de relació Estat-confessions molt asimètric i piramidal? ¿La solució és equiparar per dalt o per baix?

El principi de cooperació és, al meu parer, un principi derivat, fins i tot pot semblar més una tècnica que un principi en sentit estricte. Es fonamenta en el principi d'igualtat en la llibertat de consciència dels ciutadans i el límit en el caràcter laic de l'Estat.

Aquest seria el seu contingut exacte en relació amb el text constitucional. Ara bé, també és cert que ha generat un tractament absolutament piramidal, en el vèrtex del qual se situa l'Església catòlica i, en els graons successius, les confessions amb Acords, les confessions inscrites en la Llei Orgànica de Llibertat Religiosa que no han aconseguit Acords i les confessions que ni tan sols han aconseguit ser inscrites i que se sotmeten simplement al Dret comú.

Considero que la solució rau en l'equiparació, mai per dalt, atès que porta a un sistema privile-giat i discriminatori, sinó per baix, en el sentit que he apuntat anteriorment sobre la possibilitat d'una Llei de Llibertat de Consciència.

Es tracta de desenvolupar drets fonamentals, no de privilegiar grups confessionals

Alex Seglers és professor de dret eclesiàstic a la UAB.

Traducció del castellà de Marc Leprêtre